

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 7 (tillegg)

Fylke: Hedmark

Tilleggsspørsmålnr. 7

Herad: Tynset

Emne: Skav

Bygdelag: "

Oppskr. av: Iver Eide

Gard:

(adresse): Tolga

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Sp 1:

Nei, noen slik skildnad har ikke forekommet i Nord Østerdal - ialfall ikke m h t skav, som jo sjelden eller aldri har vært alminnelig for husdyrforing.

En annen sak er dyr foret vesentlig med f eks mose, men da særlig ungdyr, sau og i heletatt dyr som er tilvent reinsmosen - lett blir fete - re enn dyr foret bare med høy, har det innenfor handel og vandel bare vært regnet som en fordel.

Sp 2:

Man har jo kjendskap til at kjøttet av dyra i alminnelighet tar både farge og smak av de føremner de underholdes med, (jfr. her melkas smak med foring av dårlig silo) og likeså smaken av kjøtt av elg og rein om vinteren. Men ellers er ikke bruken av skav noe kjendt som innvirkende moment, da det som nevnt ikke har vært brukt.

Sp 3:

Det har vært alminnelig kjendt og også praktisert at kuas spiseseddel måtte være spesiell i og etter kalvingen - vesentlig for kalvens skyld. Men da det også her spiller inn med mosens som dyrefor, er man kjendt med at tilskuddet som da trenges må avpasses etter mosens næringsinnhold. Det kan anføres at man i gamle dager også kjendte til dette, og ofte brukte spekesild som tilskudd. Eller man kunne bruke fisk og fiskavfall, som også var brukbart, ifall det var av saltet vare. I samme forbindelse kan nevnes skavets mest brukte erstatning herover, nemlig løvet - særlig av bjørk og vier. Det var jern og mineralholdig for som var langt bedre enn skav. En annen ting som i dyreforingen i eldre tid spilte stor rolle, var lågen man laget av alle slags emner - like fra kvanstlik i markaforet til høymo og enerbusker. Man brukte å tilsette lågen, som gaves varm - med hva man hadde av simplere mjølvare, hams, agner og ofte ble det laget ett sørpefor av låg iblan-

det nedfallslov som var raket sammen om høsten.

Sp 4:

Som ett eksempel på hva man klarte med tilskudd utenom høyet, meddeles at man regnet, helt ned til bare for noen år siden - at mosen var halve fœa, d v s fra 3 til 6 a 8 vinterlass mose pr ku og vinterhalvår.

Det er fortalt eksempler på at man klarte å få tildels nokkså store buskaper fram til vårbeite ved opptil en og halvannen måned om våren å fore utelukkende med mose og kraftfor, men man tok ikke engang i slike tilfeller skav i bruk. Derimot ofte bjørkeris hvis man manglet opplagt og opbevart løv.

Det er helt opplagt at man ved hjelp av åtfang kunne ha flere dyr enn høymengden tilsa.

Sp 5:

Den kniven som har vært i bruk her ligner i store trekk den i handelen gående bandkniv, med unntagelse av at eggjernet var mye mindre og selve kniven eller redskapet var gjort av tre. Jernet var en rektangulær bøyle med skarpe hjørner. Selve eggjernet kunne være ca 6 a 8 tommer langt og de vinkelbøyde ender tre a fire tommer lange ører, som var slått firkantet og stakk opp gjennom treet, der de kunne settes fast med en treblei. Eggen sliptes bare på jernets underste side, dermed kunne trestykkets forkant utgjøre støttepunkt og man kunne regulere hvor dypt jernet skulle gå i veden bare med å banke det opp eller ned i trestokken.

Som nevnt var denne kniven helst brukt til skaving av hesjeved, men også til puss av laftetømmer, gjerdestolper o l. Til skaving av dyrefor har den altså bare i sjeldne tilfelle vært brukt.

Sp 6:

Dette er på våre kanter helt ukjent.

Sp 7:

I den tiden da man måtte bruke bork og bast til menneskemat, er det kjent at man leiet eller kjøpte skog til bruket. Det er kjendte navn i skog og mark etter denne hendelsen - f eks Bork-grubba eller f eks bare Børke'som altså lever den dag i dag.

Ellers forekom ikke leie av skog til skavbruk.

Sp 8:

Nei, det er ikke kjent. Det som er kjent er at i skog der mosetak kunne gjøres, der var og er ennå, begrenset rett til å sanke mose.

Sp9:

Uten tvil, likedan som mose.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr.

Fylke: *Lidmark*Tilleggsspørsmålnr. *T 7*Herad: *Tynset.*Emne: *Skav*

Bygdelag:

Oppskr. av: *Laur Eide*

Gard:

(adresse): *Tolga*

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Norsk etnologisk gransking.

Svar på tilleggsspørsmål vedr. liste nr 7.

Sp 1: Det var barken som kaldtes skav, mens uttrekket - som gjerne bare var varmt vann med bark oppi - kaldtes låg. Min nå avdøde gamle ven Ole O Steen på Tynset, fortalte at denne lågen alltid bruktes som dyremedisin mot diare' i eldre tid, og jeg kjenner personlig til at den var brukt her i Tolga. At det også er virksomt middel for mennesker er jo en interessant nyhet, selv om det nå ikke er helt utenkelig. (Vi mennesker har jo ifølge vitenskapen samme opprinnelse som dyrene)

2: Den kunne såvidt vites bare skjæres eller skaves av umiddelbart før bruken, og, som nevnt, da tilsettes vann og stå til trekk en tid. Her har det vært brukt "natta over" d v s fra om kvelden til om morgenen. Dyrene ga man lågen inn på flaske. Og den virket momentant.

3: Såvidt vites brukte man slet ikke hverken å tørke eller male og koke barken, den ble skavet av friske grener med kniv og så lagt i varmt eller kokende vann. Den ligner etter ett døgns forløp tynne, og inneholder sikkert snerpende bitterstoff.

4: Her ble det altså intet mjøl og barken ble bare silt vekk og hvid på dungen - eller tørket og brent. Den ble ikke brukt som dyremat.

9369.

Bet. 19/55
100 2. -

3

Emne 7

Sp 10:

Husmenn har det vært omtrent ingen av, men der de fantes, der hadde de samme rett til forsanking i skog og mark som selveiere.

Sp 11:

Det er ikke kjendt.

Sp 12:

Helt ukjendt.

9369

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING